

**TÜRKİYE'NİN YENİ KORONAVİRÜS (KOVİD-19) SALGINI İLE SINAVI:
GÜVENLİ GELECEK İNŞASI ÇALIŞMALARINI VE KAMUOYU ALGISI**

Dr. Öğr. Üye. Ferhan GÜNDÜZ*

ÖZ

Pandemi, dünya tarihinde yönetim ve yaşam değişikliklerine yol açan ve küresel etkileri olan sağlık olaylarıdır. Bu etkileri daha önce deneyimlediğimiz örneklerde gördük. Tarihteki salgınlar, beslenmeden mimariye ve hatta imparatorlukların yok edilmesine kadar birçok alanda yeni gelişmelerin nedeni olarak kabul edilmiştir. Bugüne kadar görülen ve insanlık tarihini en fazla etkileyen pandemilerin veba, kolera, tifüs, çiçek, ebola ve grip olduğu bilinmektedir. İçinde bulunduğumuz yeni milenyum da bir pandemi ile başladı. Şu anda, yeni tip koronavirüs hastalığı olarak, bir Kovid-19 salgını ile karşı karşıyayız.

Kovid-19 ile mücadele tüm dünyada devam ediyor. Pandeminin ne olduğu, neye neden olduğu ve gelecekte nelerin etkileneceği tartışılmaktadır. Devletler bu tür sorunlarla nasıl başa çıkılacağı konusunda yol ve yöntemler aramaya devam etmektedir.

Türkiye'nin bu salgını nasıl yönettiğini, ne tür tedbirlerin alındığını, hangi uygulamaların yürürlüğe girdiğini ve Türk kamuoyunun bunları nasıl algıladığını bilmek önemlidir. Pandemi halen devam etmekte ve gelecekteki sonuçları hala tüm yönleriyle öngörülemezdir. Gelecekteki kamuoyu beklentilerinin belirlenmesi ile güçlü kamu desteğine sahip bir yol haritası oluşturulabilir.

"Türkiye'nin Yeni Koronavirüs Hastalığı (Kovid-19) Salgını ile Sınavı: Güvenli Bir Gelecek ve Kamu Algıları İnşa Etme Çalışmaları" olarak adlandırılan bu araştırmada, izlenen politikaların ve gerçekleştirilen uygulamaların halk tarafından nasıl görüldüğü üzerinde duruluyor.

Bu amaçla, Türkiye'nin 7 farklı coğrafi bölgesindeki 7 ilden; İstanbul'da 74, Ankara'da 104, İzmir'de 103, Antalya'da 101, Diyarbakır'da 108, Samsun'da 101 ve Erzurum'da 103 olmak üzere toplam 742 kişiye anket uygulanmıştır. Cinsiyeti, yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve meslek değişkenlerine dayalı olarak evreni temsil edecek oranlı ve katmanlı örneklemeden elde edilen veriler karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Koronavirüs, Türkiye, Kamuoyu Algısı

TURKEY'S EXAM WITH THE NEW CORONAVIRUS DESIESE (COVİD-19)

EPIDEMIC: STUDIES OF BUILDING A SAFE FUTURE AND PUBLIC PERCEPTIONS

ABSTRACT

Pandemics are health events that lead to management and life changes in world history and have global effects. We have seen these effects in previous examples we experienced. Pandemics in history have been recognized as the cause of new developments in many areas, from nutrition to architecture and even to the destruction of empires. It is known that the pandemics seen to date that affect human history the most are Plague, cholera, typhus, flower,

---

* Başkent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, fgunduz@baskent.edu.tr
Orcid ID: 0000-0002-9969-2099

ebola and flu. The new millennium we are in started with an pandemic also. Currently, as the new type of coronavirus disease, we are facing a Covid-19 pandemic.

The fight against Covid-19 continues all over the world. It is discussed what the pandemic is, what it causes and what will affect in the future. States continue to look for ways and methods on how to deal with such problems.

it is important to know process of how Turkey manage this pandemic, what kind of measures taken, which implementations have put into action and how the Turkish public perceives all this. The pandemic is still ongoing and its future consequences are still unpredictable in all aspects. With the determination of future public opinion expectations, a road map with the strong public support can be created.

In this research, called "Turkey's Exam With the New Coronavirus Desiese (Covid-19) Epidemic: Studies of Building a Safe Future and Public Perceptions" focuses on how the policies being followed and the practices realized are seen by the public.

To this end, from 7 provinces within the 7 different geographical regions of Turkey; a questionnaire was applied to a total of 742 people, 122 in Istanbul, 104 in Ankara, 103 in Izmir, 101 in Antalya, 108 in Diyarbakir, 101 in Samsun and 103 in Erzurum. Data obtained from the proportionate and layered sampling that will represent the universe based on gender, age, education level, income level and occupational variables was analyzed comparatively.

Keywords: Coronavirus, Turkey, Public Perception

1. Giriş

Sosyolojinin bağımsız bir bilim dalı olarak kuruluşu ve gelişmesinin temelinde, toplumu adeta bir organizmaya benzetme anlayışı önemli bir yere sahiptir. Sosyolojinin en önemli araştırma nesnesi olan toplumu tanımlamaya, anlamaya ve açıklamaya çabalayanların önemli bir bölümü, organizmanın oluşumu ve işleyişini esas almışlardır. Organizmacı okul, sistem yaklaşımı, işlevselcilik, yapısal işlevselcilik gibi farklı kavramlar ve adlarla da olsa bu eğilim günümüzde de sürmektedir (Kızılcı, 2016; Appelbaum, 1986, Ritzer ve Stepnisky, 2018). Sosyolojinin ilgilendiği alanların ve bu alanlara yönelik yaklaşımların boyutları değişmekle birlikte, sistem yaklaşımına dayalı metodolojik duruş devam etmektedir.

Toplum gibi onun içinde yer alan yapı ve bütünsel birlikler de sistem yaklaşımıyla ele alınmakta, analogiye dayalı açıklama çabaları bulunmaktadır. Bu anlayışla bakıldığında devlet ile toplumun, bireyin hatta organizmanın benzerliği kurgulanarak anlamlı belirlemelerde bulunulabilir.

Toplumun örgütlü en üst birimi olan devlet sistemi ile insan organizması pek çok bakımdan birbirine benziyor. Her ikisi de belli organlardan oluşuyor ve sağlıklı iken beyin başta olmak üzere bütün organlar birbiriyle uyum içinde hareket ediyor. Her ikisinde de organların her biri işleviyle organizmayı mümkün olabilecek en uzun zamana yaymak suretiyle yaşatmak için çabalıyor. Her ikisinin de bağışıklık sistemi kriz dönemlerinde alarm durumuna geçiyor ve kendisine yönelen tehdidi bertaraf etmek için var gücüyle çalışıyor.

Bugün dünyanın dört bir tarafındaki bütün devletlere yayılmış olan bir krizle karşı karşıyayız. Bu krizden bünyesi güçlü devlet en az hasarla, güçsüz olanlar ciddi zararlara uğrayarak çıkacak. Kovid-19 adıyla bilinen ve küresel krize dönüşen salgın din, kültür, ırk, renk tanımsızın bütün sınırları kaldırdı ve yeryüzünün tamamını alarm duruma geçirdi. Her ülke, kendi gücüne ve potansiyeline bağlı olarak hayati bir mücadelenin içine girdi. Her şey olup bittiğinde bazı devletler zayıflayacak, krizi fırsata dönüştüren diğerleri ise daha çok güçlenecek. Daha başka birçok riskle karşılaşacak

olan toplumlarda (Beck, 2011) bu kriz, uluslararası sistemler ve devletlerin hem güçlerini sınıyor hem de kıyıda köşede kalmış zafiyetlerinin görünmesine yol açıyor. Hatta sağlam gibi görünenlerin bile nasıl da kırılğan bir yapıda olduğunu net bir şekilde ortaya çıkarıyor. Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere büyüleyici bir güce sahip görünen pek çok Avrupa ülkesi de bundan nasibini aldı ve dramatik düşüslere sahne oldu.

Türkiye başta olmak üzere, gelişmekte olan bazı ülkeler ise derinlerde yatan bir gücü, devleti devlet yapan toplum derinliğini fark etti. Türkiye, pandeminin bütün süreçlerinde, öncesi, esnası ve şimdilerde yeni normalleşme adı verilen sonrası bakımından bu sınavdan yüzünün akıyla çıkmaya çabalıyor. Belki de dünyanın geri kalanına örnek teşkil edecek ciddi bir mücadele sergiliyor. Öncesinde aldığı önlemler bakımından salgının içeriye geç girmesi, esnasında aldığı önlemler bakımından yayılmasının engellenmesi ve yeni normalleşme esnasında da bürokrasi, kültür, eğitim, ekonomi gibi alanlarda gösterdiği başarısıyla belki de yakın bir gelecekte enine boyuna tartışılacak, yaptığı doğrular bilimsel bakımından ele alınıp örnek olarak gösterilecek gibi görünüyor. Bütün bunlar durup dururken olmadı elbette. Beyin, nasıl vücudun bağışıklık sistemini harekete geçiren en önemli organ ise devlet ve yönetimi de toplumun en önemli organı ve örgütüdür. Türkiye, krizin altında kalıp sağa sola yalpalayan, adım başı görüşlerini ve uygulamalarını değiştirip başa dönen (ABD, İngiltere, Brezilya) bazı ülkelerden farklı olarak istikrarlı bir biçimde kararlar alıp, uyguladı.

Elbette bütün bu süreçlerde sadece virüsle mücadele edilmedi. Kuzey Irak'ta, Suriye'de, Doğu Akdeniz'de ve Libya'da devam eden sorunlarla da baş etmeye çabalandı. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, virüsle mücadele eden dünya liderleriyle sayısız temasta bulundu, onlarla görüş alışverişinde bulundu, Türkiye'nin tecrübelerini aktarma imkânı buldu. Elbette bütün bu temaslarda Türkiye'nin sağlık alanındaki gücünün göstergesi olan yüzden fazla ülkeye yapılmış tıbbi yardım malzemelerinden de bahsedildi. Krizin fırsata, riskin imkâna, tehdidin vizyona dönüştürülmesinde devlet aklını yanına alan Cumhurbaşkanı Erdoğan güçlü bir irade, sağlam bir akıl ve etkileyici bir performansla bütün bu dış sorunları da yönetti, kiminde önemli başarılar elde etti.

Korona sürecinde hayat neredeyse durma noktasına geldi. Özel ve devlet işletmeleri, resmi daireler, ticaret, hatta tarım bile bir anlamda dondu. Bu donukluğu çözenin, bu tıkanıklığı gidermenin, bu kilitlenmeyi açmanın da belli bir devlet aklına ve siyaset becerisine bağlı olduğu ortadadır. Süreç boyunca bazen devletin kötü günler için bekletilen olanakları, bazen vatandaş işbirliği, bazen de gönüllülük esasına dayalı devasa bir seferberlik ilan edildi ve ekonomik alandaki sorunların kangrenleşmesinin önüne geçilmeye çalışıldı. Yine buna bağlı olarak alınan önlemler sayesinde uzaktan ve dijital ortamlarda olsa bile eğitim faaliyetleri devam etti, bazı kültürel aktiviteler varlığını sürdürdü. Böylesi dönemlerde halka yön vermek, onu içinde bulunduğu psikolojiden çıkararak karamsarlığın yerine umut tohumları ekmek de bir liderlik başarısı olarak kaydedilmelidir.

Bütün dünyayı çeşitli biçimlerde ve farklı boyutlarda etkileyen bu salgının yeni alanlar yaratacağı ve sosyal, ekonomik ve siyasal değişikliklere yol açacağı görülmektedir. Bu bakımlardan salgının hem sürerken hem de sonrasında yol açacağı

sorunların sosyologlar, siyaset bilimcileri, psikologlar, antropologlar ve ekonomistler tarafından da iyice incelenmesi gerekir (Adıyaman, 2020).

Her şeye rağmen Mart ayında başlayıp hala devam eden bu sürecin toplum nezdinde bir karşılığı oldu. Yeni normalin yeni devlet tarafından bütün bu tanzimi halkın belli kesimlerinde yankı buldu ve onların hem iktidara hem muhalefete hem de devletin bizatihi kendisine yönelik bakış açısında birtakım değişiklikler yarattı. *İşte bu çalışma, söz konusu sürecin toplumun farklı kesimlerinde nasıl yankı bulunduğunu kayıt altına almanın, belli istatistikler üzerinden bir resim çıkarmanın önümüzü daha iyi görmek bakımından faydalı olacağı düşüncesinden ortaya çıktı* (Bauman, 2010).

Türkiye'nin kovid-19 salgını sürecini nasıl yönettiği, ne tür tedbirler aldığı, hangi uygulamaları devreye soktuğu ve bütün bunları kamuoyunun nasıl algıladığını bilmeye çabalamak önemlidir. Devam eden ve daha da nelere yol açacağı henüz net olarak bilinmezken geleceğe ilişkin kamuoyu beklentilerinin ortaya çıkarılması hem devlet aklının kullanımına hem de devletin yapacaklarının kabulüne ilişkin bir yol haritası oluşturulabilir.

2. Kavramsal Çerçeve

Bütün dünyada Kovid-19 ile mücadele devam etmektedir. Salgının ne olduğu, nelere yol açtığı ve sonraki süreçte daha başka neleri etkileyeceği tartışılmakta, ülkeler bu tür sorunlarla nasıl baş geleceğinin yol ve yöntemlerini aramaya devam etmektedir. Nitekim bu çalışma da bu arayışların bir parçası olmayı umut etmektedir.

Eski Yunanca'da "*pan*: tüm ve *demos*: insanlar" kelimelerinden üretilen pandemi, bütün dünyaya yayılma riski taşıyan hastalıklar için kullanılan bir kelimedir (Şeker ve Diğ. 2020:2). "Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, yeni bir virüs veya mutasyona uğramış bir etken olması, insanlara kolayca geçebilmesi, insandan insana kolay ve sürekli bir şekilde bulaşması durumunda pandemiden söz edilebilir. Bu ölçülere uyan bir hastalık görüldüğünde DSÖ tarafından pandemi ilan edilmektedir (Şeker ve Diğ., 2020:15).

Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan kentinde nedeni henüz bilinmeyen çok sayıda pnömoni hastasının tespit edildiği haberleri 2019 yılı sonlarında yayılmaya başladı. Konuyu inceleyen Dünya Sağlık Örgütü, bu şikâyetlerin sebebinin yeni tip bir koronavirüs olduğunu (2019-nCoV) açıkladı. Çinli bilim adamları kısa sürede bu hastalığın tüm genom dizisini haritalandırdı. DSÖ ise 11 Şubat 2020 tarihinde bu salgını "Covid-19" pandemisi olarak adlandırdı. DSÖ başkanı Tedros Adhanom Ghebreyesus, 31 Aralık 2019 tarihinde Covid-19 kodlamasının açılımını; "korona" için "CO", "virüs" için "VI", "hastalık" için "D" şeklinde tanımladı. Böyle bir isim, belirli bir bölgeyi, hayvan türlerini veya insanı damgalamaktan kaçınmak için seçilmiştir. Salgın Çin'den sonra başta Asya bölgesi ülkeleri olmak üzere kısa sürede birçok ülkeye yayılarak tüm dünyayı etkileyen uluslararası bir boyuta ulaştı. Sonuç olarak 30 Ocak 2020 tarihinde DSÖ, Covid-19'u uluslararası halk sağlığı sorunu kabul ederek salgın ilan etmiştir" (Şeker ve Diğ.,2020:15).

İnsanlık tarihinde büyük olaylara ve değişimlere yol açan veba, kolera, tifüs, çiçek, ebola ve gripten sonra şimdi de kovid-19 ile karşı karşıyayız.

Salgınlar dünyanın üretim biçimlerinden tutunuz, toplumsal yapının tümünü etkileyecek ve kısa sürede dönüşmesine yol açacak izler bırakmaktadır. Dünyanın

daha önceki dönemlerde karşılaştığı salgın hastalıklara bakacak olursak, toplumları her bakımdan etkilediğini açıkça görebiliriz

Bütün bu bakımlardan, yeni tip koronavirüs (kovid-19) ile devletlerin mücadeleleri de yeni tip politika uygulamalarına yol açtı. Uygulanan politikaların başarısıyla birlikte, en başta sağlık olmak üzere siyasal örgütlenme biçimi ve sosyo-ekonomik yapısı da çeşitli değerlere dayalı olarak tartışılmaya başlandı. Bu tartışmalar devletlerin her birinin mevcut durumunu, gelecek tasarısını hatta küresel sistemin ne yöne evrileceğini bile gündeme getirmektedir.

Bu salgını devletlerin yönetme süreçleri ve sağlık, ekonomi, sosyal yaşam, güvenlik ve diğer ülkelerle olan ilişkiler sahalarında aldığı önlemlerin karşılaştırılarak değerlendirilmesi yeni normal oluşturacak çerçevenin belirlenmesi açısından verimli çalışmalar olarak görülmektedir.

Küreselleşme, yeni kuralların belirlendiği veya yeni yeni yükselen değerlerin bütün dünyada hissedilip yaşandığı süreç olarak tanımlanabilir. Bu süreç; sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda hissedilir. Yeni değerlerin (buna salgın hastalıklar da dâhildir) getirdiği değişimlerin yaşandığı her ülkede, bireyin bu sürece uyumlu hale getirilmesi önem arz etmektedir (Giddens, 2000). Birey “özne” olarak kalmayı başarabilirse bu süreçle baş edebilir. “Nesne” olarak kalırsa bu sürece yenilebilir.

Dünya tarihinde 1490’larla başlayan ve günümüzde de devam eden gelişmeleri yayılma çapları ve etkileri bakımından küreselleşme süreci olarak adlandırma eğilimi yüksektir (Bozkurt, 2000). Küreselleşme dalgasının, 1790’lar, 1890’lar, 1990’lar olarak dönemlere ayrıldığı da söylenebilir. Bu süreçle birlikte, dönemin şartlarına göre ortaya çıkan her yeni dinamik -ki salgın hastalıklar buna dâhildir- dünyaya hızla yayılmaya başlar. Bu dalga sürecinde yer alan ülkeler ABD (Amerika’nın keşfi), İspanya (Sömürgeleşme), İtalya (Rönesans), Almanya (Reform) ve İngiltere (Sanayi Devrimi), tarihin kırılma noktaları olan her olgunun baş aktörleri olur. Bu aktörleri uzak doğu olarak adlandırılan Çin, Japonya gibi ülkeler uzaktan izliyor gibi görünse de hep baş aktörler olarak bu sahnede yer alırlar. Aynı Kovid-19’un doğuşu, gelişimi ve yayılmasında olduğu gibi.

Koronavirüsün, “yeni” olarak adlandırılması, küreselleşme sürecinde değerlendirilmesi adına çok önemli bir veridir. Bu, virüsün “eski” olduğunu, Kovid-19 olarak adlandırılan virüsün ise “yeni değer” olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda, küreselleşme sürecinde virüsün yayılması ve devletlerin bu virüsle mücadelesi bir anlamda, yukarıda vurgulandığı gibi, devletlerin bu virüse karşı “özne” mi, yoksa “nesne” mi olarak kaldığının özetidir.

Salgın küresel olsa da çözümün ve mücadelenin merkezinde ulus-devletlerin yer alması bu sürecin en önemli ve dikkat çekici taraflarından biri olarak öne çıkmaktadır. Hepsi olmasa da Türkiye, Almanya, Güney Kore ve diğer ulus-devletlerin başarılı performansları hem kendi ülkeleri hem de dünya namına salgının gidişatını doğrudan etkilemiştir. Bu süreçte ulus-devletlerin anlamlı bir kısmı ortaya çıkan fiili durumla baş etmede daha şimdiden etkisiz kalmış olsa da, bu başarısızlık, yukarıda örnekleri verilen bazı ulus-devletlerin başarılarının değerini ve anlamını eksiltmemiştir. (Dirlik, 2012). Bu sonuçlara göre, kimileri ulus-devletlerin ve siyaset kurumunun krizini ve yakın gelecekteki küresel reorganizasyonunu tartışırken; kimileri de ulus-devletlerin

süreç içinde kendi içine kapanan, korumacı ve daha güçlü bir biçimde varlıklarını sürdüreceklerini tartışmaya açmışlardır. “Devam eden salgın sürecinde öngörü yapmanın zorluğunu bir kenara koyarsak, mevcut tablo Covid-19 sonrasında ön plana çıkacak eğilimlere dair güçlü sinyaller vermekte. Bunların ilki, “güçlü devlet” kavramının yeniden itibar kazanacağıdır” (Ulutaş, 2020: 11).

Bu araştırmada, aşağıdaki alanlarda diğer devletlerin uyguladığı politikalar ve aldığı önlemlerin bir bölümü ve Türkiye'nin yapıp ettikleri ile bunların kamuoyu algısına yansımaları üzerinde durulmaktadır.

a. Devletlerin Kovid-19 Salgınına Yönetme Süreçleri:

2020 yılının en önemli küresel gelişmesi olan Kovid-19 salgınının, insan sağlığı üzerindeki etkileri yanında, devlet sistemleri, kamu politikaları, demokrasi ve güvenlik gibi konularda da etkili olduğu görülmektedir (Orçun ve Ayhan, 2020: 5)

Ipsos, 29 Mayıs – 5 Haziran 2020 tarihleri arasında “Korona virüs Salgını ve Toplum” konulu bir alan araştırması yaptı. Araştırma sonuçları üzerine Ipsos Türkiye CEO'su Sidar Gedik açıklama yaptı. Gedik, toplumsal sorunların adı gibi bir sorun olduğu ve normal olarak görülemeyeceğini belirtti. Sadece sıralamalardaki önceliklerin değiştiğini, nitekim kovid-19 ile birlikte ekonomik alandaki sorunların salgın ile ilgili sorunların arkasına gerilediğini belirlediklerini bildirdi (İpsos, 2020a).

Bu bakımlardan devletlerin aldığı önlemlerin ekonomi ve sağlık ile ilgili olması beklenen bir durumdur. (Yılmaz, 2020: 22). Aşağıdaki veriler, “Avrupa Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezi” Avrupa Birliği ajansının (European Centre for Disease Prevention and Control An agency of the European Union) (ECDC, 2020) verilerinden ve Johns Hopkins Üniversitesi Koronavirüs Araştırma Merkezi internet sitesinden (JHU, 2020) derlenmiştir.

ABD, koronavirüs salgını ile mücadeleye 2 trilyon dolarlık bir yardım paketi açıklayarak başladı. Diğer alanlarda aldığı önlemler yine ekonomik önlemlere bağlıydı. Sağlık alanında N95 maske alımı (133 milyon dolar), ventilatör üretimi, arıtma üniteleri alımı (415 milyon dolar), test yapılması (225 milyon dolar), hastanelere destek (165 milyon dolar), kişilerin korunması için ekipman yardımı, çocuk bakım yardımı, Kovid testi ile ilgili yol masrafı ve yüksek risk alanlarındaki diğer giderler ile ilgili özel ödenekler (68 milyon dolar) ayrıldı. Sağlık sigorta süreleri uzatıldı. Telefonla sağlık hizmetleri genişletildi. Aşı üretimi için 1,2 milyar dolar ayrıldı. Bakım evlerine 5 milyar dolar verildi. Tıbbi alandaki çalışmalara 4 yılda 354 milyon dolar, 10 yılda 812 milyon dolar destek sağlanacağı bildirildi. Bu sonucusu aynı zamanda moral ve motivasyon sağlanması adına da atılan bir adımdı. Güvenlik önlemi olarak, evden çalışma kolaylıkları, bazı eyaletlerde okulların kapatılması, sanal olarak eğitime devam edilmesi ve birçok spor karşılaşmalarının iptali sağlandı. Hem sosyal hem ekonomik hayatın sağlıklı şekilde devamı için, üreticilerden yardım programlarında kullanılmak üzere 470 milyon dolar yiyecek alındı. Eyaletlere testler için 11 milyar dolar daha verildi. Evden tahliyeler ertelendi. Çocuk bakımı ile ilgili birimlere 3,5 milyar dolar destek ayrıldı (ILO, 2020).

İtalya, koronavirüsten olumsuz etkilenen ülkelerin başında yer aldı. Daha sonra güncellenecek olan ilk yardım bütçesi 25 milyar Euro'du. Ekonomik hamlelerin yanı sıra, güvenlik önlemleri de alındı. Bazı yerleşim birimleri karantinaya alındı, etkinlikler iptal edildi, temel kamu hizmeti verenler dışındaki bütün işletmeler kapatıldı. Bankalar,

postaneler, fabrikalar ve toplu taşıma araçları işlemeye devam edecekti (BBC, 2020). Halktan sağlık ve zorunlu iş dışında sokağa çıkmamaları, çıkanlar hakkında cezai işlemlere başvurulacağı açıklandı Parklara, bahçelere, oyun alanlarına giriş kapatıldı. Tatillerde ev dışında olmak yasaklandı. Mümkünse uzaktan çalışma koşullarının uygulanmasının sağlanması ve uygun çalışma ortamı sağlayamayan iş yerlerinin, faaliyetlerini durdurması istendi. Sağlık alanında alınan tedbirlere göre, DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü) standartlarına göre “Geliştirilmiş İş Güvenliği Uygulamaları” devreye sokuldu. Medikal ürün ve KKE (Kişisel Korunma Ekipmanı) üreten firmalara yardım ve vergi indirimi sağlandı. Kovid-19 bundan böyle işyeri hastalığı olarak sayılmaya başlandı. Sağlık sektörüne 20 bin personel alımı gerçekleştirildi. Sosyal yaşamın devamı için ise kamu işlemlerinde kolaylık sağlandı. Kimi yerel otoriteler tarafından işletmelere malzeme alımı konusunda fon desteği verildi. İşten çıkartılma mayıs sonuna kadar yasaklandı. Yaşlı ve engellilere ilgilenen personele aylık 12 gün (3 gün yerine) ücretli izin hakkı tanındı (ILO, 2020).

Virüsten en olumsuz etkilenen ülkelerden bir diğeri Avrupa ülkesi olan **İspanya**, virüsün getirdiği olumsuz etkiyi azaltmak adına aileleri, çalışanları, serbest meslek sahiplerini ve şirketleri korumak için iki ayrı paket sundu. Bu paketlerden birincisi, 100 milyarı devlet destekli olmak üzere 200 milyar avro tutarında krediyken, ikincisi 5 milyar avro kamu harcaması olarak belirlendi. Evden çıkarılmalar (eğer yaşayacakları başka bir ev mevcut değilse) 6 ay engellendi ve ev sahiplerinin kirayı arttırması 6 aylığına yasaklandı. Konut kredisi, su, elektrik ve yakıt borçları; girişimciler ve serbest meslek sahipleri için 3 ay ertelendi. Halkın su, elektrik ve yakıtının kesilmesi yasaklandı. Tüketici kredilerinin ödemesi 3 ay ertelendi. Bu süreçte alınamayan hizmetler için ödenen ücretlerin geri ödemesi yapılacaktı. Burslu okuyan öğrencilerin yiyecek ödemeleri için 25 milyon avro; yaşlı ve bakıma muhtaç insanların bakım ve ihtiyaçları için 600 milyon avro ve bakıma muhtaç insanların evde bakımı için 300 milyon avro temin edilecekti. Yerel yönetimlerin harcama izinlerinde esneklik getirildi. Ülkede oturma izinleri dolanlara 6 ay ek uzatma verildi. Sağlık alanında ise aşı bulunması için 30 milyon avro ödenek ayrıldı. Acil durum fonundan sağlık sektörüne 1 milyar avro; sağlıktan sorumlu yerel yönetimlere ise ayrıca 2,8 milyar avro destek verildi (ILO 2020).

Fransa, salgın tehlikesini ve yol açacağı özellikle ekonomik yaşam alanındaki sorunların farkındaydı. İlk olarak çeşitli alanlara yardım ve destek olabilecek 345 milyar avro'luk bir bütçe açıkladı. Sağlık alanındaki sorunların çözümü için özel bir sarf alanı tanımladı (ILO, 2020) Fransa'da diğeri alanlarda da şu tedbirler alındı: okullar kapatıldı, işçilerin işe gitmeleri kısıtlandı, müzeler kapatıldı, birçok spor, sanat ve kültür etkinlikleri iptal edildi. İbadet hanelere sınırlamalar getirildi (BBC, 2020). Sağlık çalışanlarına özel düzenlemelerle katkılar sunuldu, esnek çalışma düzenine geçildi ve sanal eğitim artırıldı (ILO, 2020).

Almanya, salgın sürecini çok dikkatli bir biçimde takip eden, sağlık ve ekonomi alanları başta olmak üzere salgınla mücadeleyi ciddiye alan bir ülkedir. İlk olarak 750 milyar avro değerinde bir bütçenin oluşturulduğu ve harcanacak alanların somut dökümünü verdi. Almanya'nın açıkladığı paket, ülkenin Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının (GSYİH) yaklaşık %24'ü büyüklüğündeydi (DW, 2020). Açıklanan paketin yanı sıra, Almanya'daki ekonomik önlemler oldukça planlı ve günlük yaşamın dengesinin sağlanması yönündeydi. Bu keskin tedbir ve kurallarla Almanya, 4 Haziran 2020 tarihi

itibariyle, “iyileşme” yüzdesinin en yoğun olduğu ülke oldu. Oran %91,62 idi ve Almanya on iki ülke arasında iyileşme yüzdesi en çok olan ikinci ülke olmuştu. Vefat yüzde oranı yine %4,70’di ve bu sayı oran da yine diğer ülkelere göre oldukça iyi bir sonuçtu.

İngiltere, başlangıçta sürü bağışıklığıyla virüsün üstesinden geleceğini öngördü. Ama virüsün hem yayılma hızı, diğer ülkelerin ve kamuoyunun baskısı altında virüsün yayılmasını önlemek için yeni bir yaklaşıma yöneldi. Başlangıçta açıklanan 30 milyar sterlinlik ekonomik önlem paketi daha sonra 81 milyara yükseltildi. İşe gidemeyen çalışanlara ücret desteği, şirketlere mali kaynaklar sağlanmaya başladı. Merkez Bankası, 200 milyar sterlinlik devlet ve şirket tahvili alacaktı

(Muradoğlu, 2020).

Çin, virüsün doğduğu yer olmasına rağmen yayılmasını en iyi engelleyen ülkelerden biri oldu. Kuşkusuz bu, Çin Devletinin her alanda uyguladığı sert tedbirlerle sağlandı. Çin, 183 milyar dolarlık bir bütçe ile salgınla mücadeleye başladı (DW, 2020).

Çin’in güvenlik, sağlık ve sosyal yaşam alanında aldığı önlem ve teşvikler ise şöyleydi: En başta 60 milyon kişinin yaşadığı Hubei eyaletinin bütün dünyayla ilişkisini kesti. Salgının yayılımının önüne geçmek amacıyla bu eyaletteki bütün okullar, işyerleri, ibadethaneler kapatıldı. Bazı şehirler adeta bomboştur. Çok hızlı bir biçimde pandemi hastaneleri inşa edip, hizmete açtılar.

Güney Kore’nin virüsle mücadelede sıra dışı tedbir ve önlemler aldığı bilinmektedir. Ekonomik önlemleri diğer ülkelerle benzerlik göstermektedir. Örneğin, pandemi için 25 milyar dolarlık kaynak ayırdı. Fakat Güney Kore’nin sağlık, sosyal hayat ve güvenlik alanında aldığı önlemler, ekonomi sahasındaki tedbirlerinden daha çok öne çıktı. Güney Kore, güvenlik tedbirler kapsamında önce şubat ayında parlamentosunu ve mahkemelerini kapattı. Konserler ve çok sayıda etkinlik iptal edildi. Çok özel virüs test merkezleri kuruldu. Güney Kore, diğer ülkelerin henüz uygulamadığı sıra dışı bir yöntemle başvurdu ve virüs tespit edilen herkese bir GPS çipi takıp internetten canlı harita ile yayımlamaya başladı (ILO, 2020).

b. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Kovid-19 Salgınına Yönetme

Süreci:

Salgınla mücadelede en iyi performans gösteren ülkelerden birisi olan **Türkiye**, salgının ekonomik boyutu ile mücadele kapsamında ilk etapta 100 milyar TL’lik bir paket ilan etmiştir. Bu paketin GSYH’nın yüzde 1.5’lik kısmı mali önlemlerden, yine GSYH’nın yüzde 0,5’lik kısmı da Kredi Garanti Fonu toplam kefalet miktarınının 25 milyar liradan 50 milyar liraya çıkarılmasından oluşmaktadır.

Kovid-19 salgını neticesinde özellikle yaşanan sürecin ekonomiye, piyasaya, üretime, istihdama olumsuz etkisini azaltmak amacıyla, 18 Mart 2020’de Türkiye için “Ekonomik İstikrar Kalkanı Destek Paketine” adı verilen 19 maddelik bir tedbir paketi açıklanmış ve yürürlüğe konmuştur. Takip eden süreçte ek tedbirler alınmıştır.

Virüsün Türkiye’de ilk görülmeye başlamasının tarihi 11 Mart 2020’dir. Dünyadaki yayılma hükümet tarafından gözlemleniyor olduğu için, henüz Türkiye’de tespit edilmiş bir vaka yokken dahi uyarılar başlamış, küçük önlemler alınmaya başlanmıştı. Vaka tespitiyle birlikte ise Türkiye Cumhuriyeti devleti hızlı ve sert tedbirler almaya başladı.

Alınan tedbirlere rağmen, 11 Mart 2020 tarihinde Türkiye’de ilk vaka tespit edildi ve bu kişi hemen karantinaya alındı. Bu önlemlerle birlikte gün gün Türkiye’de her

sahada, ekonomi, sağlık, sosyal ve güvenlik alanlarında, tedbirler alınmaya başlandı. Mart ayından başlayarak, tedbirlerin her ülkede gevşetilmeye başlandığı ve “yeni normale dönme” veya “normalleşme sürecinin başlangıcı” olarak tabir edilen 1 Haziran 2020’ye kadar geçen yaklaşık 2,5 aylık Türkiye’nin Kovid 19 günlüğünün özeti şöyle idi:

Vatandaşların koronavirüs gündemini takip ederken doğru bilgi ve haberlere daha etkili bir şekilde ulaşmaları için, hemen ertesi gün 12 Mart’ta, çağın en etkili haberleşme yöntemi olan sosyal medyada paylaşımlara başlandı. Özellikle, resmî kaynaklara itibar edilmesi, yanlış haberlere inanılmaması, ayrıştırıcı mesajlara izin verilmemesi ve sahte sosyal medya hesaplarının takip edilmemesi öğütlendi. Bu öğütler Kovid-19’la mücadelede devletin aldığı ilk somut önlemi arkasından getirdi.¹

12 Mart’ta Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan’ın, bu hususta yapılan bir toplantıda “*hiçbir virüs alacağımız önlemlerden daha güçlü değildir.*” cümlesini dile getirmesinin ardından, bu söz, Türkiye’de virüsle mücadele sürecin parolası haline geldi.

Daha sert tedbirlere henüz geçilmemişti. Zira 12 Mart’ta vaka sayısı bir, vefat sayısı ise sıfırdı. Hemen “Bilim Kurulu” oluşturuldu, uluslararası gidiş dönüşler sınırlandırıldı, çalışanların bir bölümüne idari izinler verildi. Sosyal etkinlikler ertelendi ve vatandaşların ulaşabileceği bir “anında yardım hattı” oluşturuldu. Okullar ve üniversitelere ek olarak kreş ve gündüz bakım evleri de kapatıldı.

“184 Koronavirüs Yardım Hattı” kuruldu. 17 Mart’ta vaka sayısı 98’e çıktı. İlk vefat haberi de aynı gün geldi. Bu sebeple, günlük hayatı zorlaştıracak fakat daha güvenli hale getirecek başka sert önlemler alındı.

Ekonomik önlemlerin ise mart ayının ikinci yarısında alınmaya başladığı söylenebilir. Öncelikle, toplamda 100 milyar liralık kaynak paketin devreye sokulacağı belirtildi. Hatta ekonomik ve güvenlik alanındaki önlemler beraber alınmaya başlandı.

22 Mart’ta hem ekonomik yardım hem de sosyal yaşam alanındaki önlem ve yardım kapsamında Cumhurbaşkanı Erdoğan, ihtiyaç sahiplerine gıda yardımı yapılacağını bildirdi.

25 Mart tarihi ağırlıklı olarak ekonomik tedbirlerin alındığı bir tarih oldu. Diğer bir ifadeyle, ekonomik tedbirleri içeren torba teklif kabul edildi. KOBİ’ler için “Üçlü Koruma Paketi” devreye sokuldu.

5698 vaka ve 92 vefat ile 27 Mart’ta Cumhurbaşkanı Erdoğan, toplu taşıma, esnek çalışma ve kamusal alanlar ile ilgili yeni önlemler listesini açıkladı.

Ayın son gününe doğru, 30 Mart, bir motivasyon ve davranış önerisinin kayda geçtiği tarih oldu. O gün millî dayanışmayla virüsün yenileceği vurgulandı ve sosyal medyada “Biz Bize Yeteriz Türkiye’im!” sloganı yayılmaya başladı. 31 Mart’ta, o güne kadar alınan tüm tedbirler gözden geçirildi ve “Evde Kal” kampanyası başlatıldı.

¹ Türkiye Cumhuriyeti’nin Covid-19’la ilgili aldığı önlemlerle ilgili bilgiler, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Sayın Fahrettin Altun’un resmî twitter hesabından (@fahrettinaltun) ve T.C. Sağlık Bakanı Sayın Dr. Fahrettin Koca’nın resmî twitter hesabından (@drfahrettinkoca) yaptıkları paylaşımlardan yola çıkarak hazırlanmıştır. Veriler ise (test, vaka, vefat, yoğun bakım hasta, entübe hasta ve iyileşen sayıları) T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan <https://covid19.saglik.gov.tr/> adresinden ve T.C. Sağlık Bakanı Sayın Dr. Fahrettin Koca’nın resmî twitter hesabından (@drfahrettinkoca) yaptığı paylaşımlardan derlenmiştir.

Nisan ayıyla birlikte Türkiye koronavirüsün yayılımının önüne geçme amacıyla hem ulusal hem küresel çapta önlemlerini ve dayanışmayı artırarak, mücadelenin hiçbir boyutunu atlamadan, toplumun tüm kesimlerini gözeterek önlemler almaya devam etti.

3 Nisan'da 20.921 vaka ve 425 vefat ile yeni kısıtlamalara gidildi. Kısıtlamalar önce sosyal yaşam alanında gerçekleşti. 30 büyükşehir ve Zonguldak'ta (toplam 31 ilde) 20 yaş altının sokağa çıkması kısıtlandı.

8 Nisan'da sağlık, sosyal hayat, ekonomi, güvenlik ve uluslararası ilişkilere yönelik birçok karar alındı. Kararlar sırayla şöyleydi: Sancaktepe'deki hastanenin yanı sıra Atatürk Havalimanında, ameliyathaneleri de olan bir başka hastanenin inşa edileceği bildirildi. Her iki hastanenin de kalıcı olmasına karar verildi.

13 Nisan'da hem sağlık hem de güvenlik önlemleri ile ilgili yeni kararlar alındı. Öncelikle, Başakşehir Şehir Hastanesinin aynı ay içinde hizmete açılacağı bildirildi. Bu hastanenin ilk kısmı 20 Nisan'da, ikinci kısmı da 15 Mayıs'ta kullanıma açılacaktı. Hadımköy ve Derince'de iki yeni hastane yapılacağı bildirildi.

14 Nisan'da sosyal dayanışma çağrılarına, sosyal medyadan eklenen "Birlikte Yeneceğiz" tabelasıyla (hashtag) bir yenisi eklendi. Sosyal mesafe kuralı bu tabelayla vurgulanıyordu.

25 Nisan'ın ilk kararı ekonomi alanındaydı. Ekonomik İstikrar Kalkanı kapsamında atılan adımların 200 milyara çıktığı duyuruldu.

27 Nisan, bir gün içinde iyileşen en yüksek hasta sayısına ulaşıldığı tarihi. Türkiye, uluslararası ilişkiler boyutunda yardımlaşmaya, dünyaya tıbbi destek sağlamaya devam ediyordu. 500 bin cerrahi maske, 2000 litre dezenfektan, 1500 gözlük, 400 N95 maskesi ve 500 siperliğin yardım amaçlı ABD'ye 28 Nisan'da gönderilmesi planlanıyordu. Böylece Türkiye toplamda 55 ülkeye yardım göndermiş oluyordu.

Yeni bir aya geçerken, nisan sonu mayıs başı itibarıyla, koronavirüsle mücadele kapsamında 55 milyon maske eczanelere gönderildi ve 40 milyon maske vatandaşa dağıtıldı. Yurt dışındaki vatandaşlar büyük bir özveriyle ülkeye getirilmeye devam edildi.

6 Mayıs'ta Türkiye'nin virüsle mücadelesiyle ilgili CNN'de önceden yapılmış olan bir haberin geri bildirimi geldi. Bu haber çok mutluluk vericiydi. CNN International televizyonu, 3 Mayıs'taki yayınıyla, tüm dünyadaki izleyicisine Türkiye'nin Kovid-19'la mücadelesindeki başarıyı anlattı. İstanbul'da filyasyon ekiplerinin yaptığı çalışmanın adım adım izlenmesiyle hazırlanan yayında, başarının temelinde bu yöntemin olduğu vurgulandı. Bu haberin yapılması şu açıdan önemliydi. Küresel bir salgına karşı Türkiye'de sağlık alanında alınan önlem ve iyileştirmelerin kazanımları yine küresel olarak tanınmıştı.

13 Mayıs'ta Ekonomik İstikrar Kalkanı desteğinin maddi tutarının 240 milyar TL'ye ulaştığı açıklandı.

21 Mayıs, Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi'nin, Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından, Japonya Başbakanı Bay Abe'nin online katılacağı törenle tüm etaplarında hizmet vermek üzere saat 13.00'te açılacağı tarihi.

27 ve 28 Mayıs tarihlerinde "yeni normalleşme dönemi" açıklaması yapıldı.

3. Araştırmanın Verileri Ve Analiz Sonuçları

“Türkiye’nin Yeni Koronavirüs (Kovid-19) Salgını İle Sınırı: Güvenli Gelecek İnşası Çalışmaları Ve Kamuoyu Algısı” adlı bu araştırmada, izlenen politika ve gerçekleştirilen uygulamaların kamuoyu tarafından nasıl görüldüğünün çerçevesi ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır.

Bunun için, 01-15 Haziran 2020 tarihleri arasında Türkiye’nin 7 bölgesindeki bir ilde: İstanbul (122), Ankara (104), İzmir (103), Antalya (101), Diyarbakır (108), Samsun (101) ve Erzurum’da (103) olmak üzere toplam 742 kişiye anket uygulandı. 20 yaş ve üzeri kişilerden cinsiyet, öğrenim düzeyi, gelir düzeyi ve meslek değişkenlerine dayalı evreni temsil edecek oranlı katmanlı olarak oluşturulan örneklemde diler veriler karşılaştırmalı olarak analiz edildi.

a. Araştırmaya Katılanların İllere Göre Sosyo-Demoğrafik Özellikleri:

Araştırmaya katılanların illere göre sosyo-demoğrafik özellikleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların İllere ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Görüşme Yapılan İl	Cinsiyet		Toplam
	Kadın	Erkek	
İstanbul	48	74	122
Ankara	47	57	104
İzmir	33	70	103
Antalya	45	56	101
Diyarbakır	49	59	108
Samsun	46	55	101
Erzurum	39	64	103
Toplam	307	435	742

Araştırmaya katılanların, katıldıkları iller bakımından birbirine yakın oranlarda kadın ve erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Toplam olarak erkekler %59 ve kadınlar da %41 oranında yer almaktadır.

Tablo 2. Araştırmaya Katılanların İllere ve Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı

Görüşme Yapılan İl	Yaş						Toplam
	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	
İstanbul	25	25	33	25	14	0	122
Ankara	13	21	24	11	24	11	104
İzmir	7	25	29	27	12	3	103
Antalya	13	27	20	18	18	5	101

Diyarbakır	21	26	31	17	11	2	108
Samsun	19	13	26	23	17	3	101
Erzurum	12	21	31	17	14	8	103
Toplam	110	158	194	138	110	32	742

Pandemiyle ilgili tedbirlere uyularak gerçekleştirilen anket uygulaması sonuçlarına göre, araştırmaya katılanların birinci sırada daha aktif yaş grubu olarak 35-44 aralığındakilerin (%26) olması beklenebilir. Sokağa çıkma kısıtlamalarına girenleri dikkate aldığımızda, 25-54 yaş aralığındakiler toplam oranı %66'dır.

Tablo 3. Araştırmaya Katılanların İllere ve Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Görüşme Yapılan İl	Eğitim Durumu				Toplam
	İlköğretim mezunu	Lise mezunu	Üniversite öğrencisi	Üniversite mezunu	
İstanbul	13	64	14	31	122
Ankara	3	37	14	50	104
İzmir	23	27	4	49	103
Antalya	11	50	8	32	101
Diyarbakır	24	60	12	12	108
Samsun	4	65	14	18	101
Erzurum	12	63	10	18	103
Toplam	366	90	76	210	742

“Türkiye'nin Yeni Koronavirüs (Kovid-19) Salgını İle Sınava: Güvenli Gelecek İnşası Çalışmaları Ve Kamuoyu Algısı” adlı bu araştırmada, genel Türkiye kamuoyunu temsil edebilmesi ve pandemi koşullarında iş ve sosyal yaşamda daha aktif olmaları bakımından araştırmaya katılanlardan lise mezunlarının %49'a ulaşması özel günlerin getirdiklerine bağlanabilir. Hemen peşinden %28 ile üniversite mezunları gelmektedir.

b. Araştırmaya Katılanların Görüşleri:

Araştırmaya katılanlara, yirmi birinci yüzyılın bir salgın çağı olup olmayacağı ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yeni koronavirüs (kovid-19) ile mücadelede uyguladığı yöntemleri nasıl değerlendirdikleri de edinilmeye çalışıldı.

Tablo 4. Araştırmaya Katılanların 21. Yüzyılın Bir Salgın Çağı Olabileceği Hakkındaki Düşüncelerinin Dağılımı

21. Yüzyılın Bir Salgın Çağı Olabileceğini Düşünüyor Musunuz?	Cinsiyet		Toplam
	Kadın	Erkek	

Evet	178	241	419
Hayır	65	124	189
Kararsızım	64	70	134
Toplam	307	435	742

Tablo 4'te yer alan görüşlere göre, kadınların %58'i ve erkeklerin %55'i içinde bulunduğumuz yüzyılın bir salgın çağı olabileceğini düşünmektedir. Araştırmaya katılan 742 kişinin içinde kararsızlarında bulunduğu %74'ü salgının süreceği ilgili geleceğe kuşku ile bakmaktadır.

Tablo 5. Araştırmaya Katılanların Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Yeni Koronavirüs (Kovid-19) İle Mücadelede Uyguladığı Yöntemleri Değerlendirmeleri

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Yeni Koronavirüs (Kovid-19) İle Mücadelede Uyguladığı Yöntemleri Nasıl Değerlendiriyorsunuz?						
Cinsiyet	Çok İyi	İyi	İdare Eder	Kötü	Çok Kötü	Toplam
Kadın	94	125	70	13	5	307
Erkek	140	184	75	26	10	435
Toplam	234	309	145	39	15	742

Ipsos'un (2020b) 23-26 Nisan 2020 tarihleri arasında yaptığı bir araştırmada, (Türkiye hariç) 13 farklı ülkede toplam 26.000 kişiye uyguladığı anketin sonuçlarına göre, hükümetlerinin kovid-19 salgını ile mücadelesinden çoğunlukla memnun olanlar Hindistan (%87), Avustralya (%84), Kanada (%81) ve Almanya (%75) olarak belirlenmiştir.

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, bu araştırmada da Türkiye devletinin kovid-19 salgın süreciyle mücadelesinde izlediği yol ve yöntemleri "çok iyi ve iyi" olarak görenlerin oranı %73'tir.

c. Araştırmaya Katılanların Güven Düşünceleri

Türkiye'nin kovid-19 ile mücadelesinde izlediği politikalar bakımından araştırmaya katılanların hangi kurumlara ne ölçüde güven duydukları ve güven duygularındaki değişme düzeyleri de belirlendi. Bu çerçevede "güvenim arttı, çok arttı" diyenler sırasıyla: Sağlık Çalışanlarına (721), Akla/Bilime (658), Sağlık Bakanlığına (647), Belediyelere (418), Cumhurbaşkanlığına (345), Emniyet Teşkilatına (339), Medyaya (126), Muhalefete (105) ve Şirketlere/Piyasalara (76) kişi olarak dağılmaktadır.

“Güvenim arttı, çok arttı” seçeneğini işaretleyenlerin ilk üç derecede yer verdikleri kurumlara ait tablolar aşağıda yer almaktadır.

1) Sağlık Çalışanlarına Güvenim

Tablo 6. Araştırmaya Katılanların Küresel Salgın Sürecinde Sağlık Çalışanlarına Güveni

Cinsiyet	Küresel Salgın Sürecinde Sağlık Çalışanlarına Güvenim					Toplam
	Çok Arttı	Arttı	Kararsızım	Azaldı	Çok Azaldı	
Kadın	236	59	6	4	2	307
Erkek	337	89	4	0	5	435
Toplam	573	148	10	4	7	742

Türkiye Devleti'nin kovid-19 salgını ile mücadelesinde, alınan kararlar ve uygulanan politikalar ile ilgili tartışmalar her zaman olabilir. Bütün yapılanların yapanları ve muhatapları vardır. İşte, Türkiye'nin bu salgınla mücadelesinde her türlü özveriyle meslek etiklerine sınımsız bağlı olarak işini yapmaya çabalayan sağlık çalışanlarına güvenin %97 oranında artması önemlidir. Zaten, Türkiye'nin başarısının arkasında da önemli ölçüde sağlık çalışanlarının yapıp ettikleri yatmaktadır.

2) Akla/Bilime Güvenim

Tablo 7. Araştırmaya Katılanların Küresel Salgın Sürecinde Akla/Bilime Güveni

Cinsiyet	Küresel Salgın Sürecinde Akla/Bilime Güvenim					Toplam
	Çok Arttı	Arttı	Kararsızım	Azaldı	Çok Azaldı	
Kadın	145	122	18	19	3	307
Erkek	221	170	30	8	6	435
Toplam	366	292	48	27	9	742

İnsanlığın karşılaştığı sorunları çözüme girişimi, geçmişten günümüze doğru hep akıl ve bilime yönelme yönünde artarak devam etmektedir. Bilginin uygulama göstergelerinden biri olarak teknoloji alanına yönelik zaman zaman kuşkular ön sürülse de akıl ve bilim insanın öz niteliklerini karşılar ve sorunların çözümünde en önemli yoldur. Araştırmaya katılanların %89'u küresel salgın sürecinde akla ve bilime güvenlerinin arttığını belirtiyor.

3) Sağlık Bakanlığına Güvenim

Tablo 8. Araştırmaya Katılanların Küresel Salgın Sürecinde Sağlık Bakanlığına Güveni

Küresel Salgın Sürecinde Sağlık Bakanlığına Güvenim						
Cinsiyet	Çok Arttı	Arttı	Kararsızım	Azaldı	Çok Azaldı	Toplam
Kadın	170	101	28	5	3	307
Erkek	257	119	41	14	4	435
Toplam	427	220	69	19	7	742

Araştırmaya katılanların %97'sinin sağlık çalışanlarına güvenlerinin artmasını belirleyen faktörlerin başında, Sağlık Bakanlığının aldığı kararlar ve uyguladığı politikalar gelmektedir. Nitekim katılımcıların %87'si aynı güven artışını Sağlık Bakanlığı için de işaret etmektedir.

d. Araştırmaya Katılanlara Göre, Salgın Sonrasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti Hangi Alanlarda Daha Fazla Yatırım Yapmalıdır?

Araştırmaya katılanlara göre, salgın sonrasında Türkiye Cumhuriyeti Devletinin öncelikli olarak hangi alanlarda daha fazla yatırım yapması gerektiği düşüncelerini de edindik. "Kesinlikle Katılıyorum ve Katılıyorum" seçeneklerini işaretleyenleri sırası şu şekilde gerçekleştirdi: Eğitim (732), Sağlık (731), Teknoloji (683), Tarım (638), Sanayi (608), Savunma (417) ve Turizm (345).

e. Araştırmaya Katılanların Gelecekteki Güven Beklentileri

Araştırmaya katılanların covid-19 salgını sonrası, bir anlamda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin öncelikli olarak ilgilenmesi gereken alanlara işaret eden, "salgından sonra kendilerini güvende hissedebilecekleri alanlar ve öncelikler de belirlenmeye çalışıldı. Alınan cevaplara göre öncelik sırası şöyledir: Güçlü Sağlık Sistemi (720), Güçlü Toplumsal Dayanışma (676), Sosyal Güvenlik Sistemi (650), Nitelikli Bilim Kurulu (640), Güçlü Devlet/Yönetim (607), Tam Gün Ve Güvenceli Çalışma (456) ve Güçlü Ordu (445).

Tablo 9. Araştırmaya Katılanlara Göre, Salgından Sonra "Güvende Olmak" Güçlü Sağlık Sistemini Çağırır

Cinsiyet	Salgından Sonra "Güvende Olmak" Güçlü Sağlık Sistemini Çağırır					Toplam
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum	
Kadın	300	3	4	0	0	307
Erkek	392	25	12	5	1	435
Toplam	692	28	16	5	1	742

Yukarıda bildirildiği üzere, araştırmaya katılanların %74'ü salgının süreceği ilgili geleceğe kuşku ile bakıyor. Sağlık çalışanlarına ve Sağlık Bakanlığına artan güvenin

işaret edilmesinin yanı sıra araştırmaya katılanların geleceğe güvenle bakabilmenin yolunun %97 oranında güçlü bir sağlık sisteminin olmasına dayandırılması beklenebilir.

Tablo 10. Araştırmaya Katılanlara Göre, Salgından Sonra "Güvende Olmak" Güçlü Toplumsal Dayanışmayı Çağırır

Cinsiyet	Salgından Sonra "Güvende Olmak" Güçlü Toplumsal Dayanışmayı Çağırır				Toplam
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Hiç Katılmıyorum	
Kadın	214	68	18	7	307
Erkek	257	137	40	1	435
Toplam	471	205	58	8	742

Türkiye'nin covid-19 ile mücadelesinde aldığı önlemler, uyguladığı politikalar ve sunduğu katkılar elbette önemli sonuçlar doğurdu. Bununla birlikte, asıl insanların toplumla ve devletle ilişkilerinde çok hassas biçimde "ötekini" düşünerek davranması, sosyal, ekonomik ve psikolojik desteklerin sunulması, kısıtlamalarla ilgili kurallara çoğunlukla uyulması iyi bir sınav örneğini ortaya çıkardı. Nitekim, araştırmaya katılanların gelecekte kendilerini güvende hissedebilecekleri alanların ikinci sırasında %91 oranında güçlü toplumsal dayanışma beklentisi yer almaktadır.

Tablo 11. Araştırmaya Katılanlara Göre, Salgından Sonra "Güvende Olmak" Sosyal Güvenlik Sistemini Çağırır

Cinsiyet	Salgından Sonra "Güvende Olmak" Sosyal Güvenlik Sistemini Çağırır					Toplam
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum	
Kadın	195	69	13	23	7	307
Erkek	282	104	45	3	1	435
Toplam	477	173	58	26	8	742

Yukarıdaki Tablo 1'de görüleceği üzere, araştırmaya katılanların %81'i 15-54 yaş aralığında ve çalışma çağında yer almaktadır. Türkiye, yukarıda anılan birçok ülkeye göre, sosyal ve sağlık güvence sistemlerini çok iyi noktalara getirmiştir. Yine de özellikle çalışma, emeklilik gibi ekonomik alanlarda yeni gelişmeler beklenmektedir. Araştırmaya katılanlar, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin güçlü bir sosyal güvenlik sistemini kurmasıyla geleceğe daha güvenle bakabileceklerini %88 oranında önemsemişlerdir.

Slovaj Zizek, "Tüm bu kolaycı umutların karşısında kabul edilmesi gereken ilk şey tehdidin devam edeceği. Bu dalga gerilese bile, yeni dalgalar belki daha tehlikeli biçimlerde geri gelecektir... Bizleri sadece devlet veya diğer kurumlar kontrol

etmeyecek, kendimizi kontrol etmeyi ve disipline sokmayı da öğrenmemiz lazım” diyor (Birgün, 2020).

4. Sonuç

Yukarıda yer alan tablolardan da anlaşılacağı üzere, araştırmaya katılan 742 kişinin, 435'i erkek ve 307'si de kadındır. 35-54 yaş aralığında 332 kişi bulunmakta ve 366 kişiyle de lise mezunları yer almaktadır. Yirmi birinci yüzyılın bir salgın hastalıklar dönemi olacağını düşünenlerin oranı, %56'dır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yeni koronavirüs (kovid-19) ile mücadelede uyguladığı yöntemleri “çok iyi ve iyi” olarak değerlendiren 324 erkek ve 219 kadın olmak üzere toplam 543 bulunmaktadır.

Türkiye'nin kovid-19 ile mücadelesinde izlediği politikalar bakımından araştırmaya katılanların Sağlık Çalışanlarına (721), Akla/Bilime (658) ve Sağlık Bakanlığına (647), önemli ölçüde güven duydukları ve salgın süreci sonrası devletin Eğitim (732), Sağlık (731) ve Teknoloji (683) alanlarına daha fazla yatırım yapmasını istedikleri ortaya çıkmıştır. Böylelikle güvenli gelecekleri açısından Türkiye'de Güçlü Sağlık Sistemi (720), Güçlü Toplumsal Dayanışma (676) ve Sosyal Güvenlik Sistemini (650) önemsediklerini bildirebiliriz.

İbni Haldun, “Mukaddime”sinde uzun uzadıya, bıkip usanmadan insan ile toplum ve devlet arasındaki benzerliklere işaret eder, ona dair sayısız örnek verir. Gerçekten de bu ikisi arasında doğumdan gelişmeye, olgunlaşmadan duraklamaya, hastalıktan sağlığa, güçlü oluştan güçten düşüşe kadar sayısız benzerlik var (İbni Haldun, 2020). Bu çerçevede, bireye özgü kendini koruma refleksinin doğal olarak önce topluma, oradan da devlet mekanizmasına sirayet ettiği rahatlıkla söylenebilir. Son aşamada bütün insanlar kendini ölümden ve onun yanı başında hastalıktan uzak tutmak için çaba gösterir. Devletler de insandan aldıkları ilhamla yok olmayı ve onu hızlandıran toplumsal krizler ile hastalıkları kendine yönelik en büyük tehdit addeder. İnsanlar için de toplumlar içinde var olmak, varoluşunu güçlendirmek, kendini bugünden geleceğe daha sağlıklı biçimde aktarmak en önemli sorundur. Doğumdan ölüme, başlangıçtan bitişe, kuruluştan çöküşe kadar hem bireyler hem de devletler bütün mücadelelerini buna hasrederler. Kaostan, krizden, kitlesel hastalıklardan kurtulmak için ortaya konan reçeteler de yine bu arayışın bir ürünü olarak ortaya çıkar.

Hastalıklar, insandaki zafiyetler ile bağışıklık sisteminin ne durumda olduğunu ortaya çıkarır. Güçlü organizmaların hastalığa verdiği tepki, hastalığa yol açan mikrobun üstesinden gelmek yönündedir. Mikrobun tepkisi ise daha fazla güçlenmeye çabalaması olabilir. Benzer biçimde devletlerin ülkelerindeki doğal afetler, kitlesel kırılmalar, kargaşa ve riskler de devletlerin bağışıklık sistemini ve gücünü ölçebilir. Burada devletler hem durumlarını gözden geçirebilir hem de sahip oldukları potansiyellerini keşfedebilirler. Belki de Covit-19 pandemisinin dünyaya yönelik algısını değerlendirmenin yollarından biri de bu olsa gerek. Salgından önce, modernleşmenin birikimini kucaklayarak içinde bulunduğumuz yüzyıla taşıyan ABD ve pek çok Avrupa ülkesi birçok sorunla baş edebilmenin yollarını aramaya başladı. Sanayi devrimi, aydınlanma, modernleşme bağlı olarak sürekli kendini yenileyen pozitif, mühendislik ve sosyal bilimler hep Batı'ya çalıştı, onun gücünün tahkimine vesile oldu. Bu insanların ve kolektif şuura o kadar yerleşti, genel algıyı öylesine pekiştirdi ki bir hastalık dalgasının gelip zaman okyanusunun kıyısındaki bu devasa ve hayranlık verici kuleyi böylesine

kısa bir zamanda ezip geçeceği, darmadağın edeceği kimsenin aklına gelmezdi. Bireyden başlayarak topluma yayılan ve ulusal sınırların ne kale kapılarını ne tel örgülerini ne de mukavim duvarlarını tanımaksızın devasa dalgalarla devlet içlerine daldı, rastladığı ne kadar yerleşik zihniyet, kurum, değer ve duygu varsa hepsini altüst etti, yeni bir dünyanın kurulacağını küresel anlamda bütün kulaklara fısıldadı. Şimdi, varılan noktada artık herkes salgın sonrası dünyanın salgın öncesi dünyadan çok farklı olduğu konusundaki söylemleri dillendiriyor. Evet, dünya değişecek ama ne kadar ve nasıl? İnsanları ve devletleri, dolayısıyla dünyanın kaderiyle ilgilenen profesyonelleri böyle düşünmeye sevk eden içgüdü sadece virüsün gelecekte kopup gelen bir sağlık fırtınası olarak yarattığı şok değil. Aynı zamanda belli aralıklarla insanlığın bilinçaltına çivi gibi çakılan tarih ve o tarihin belli aralıklarına çentik atan doğal felaketlerin kendilerinden sonra bıraktıkları toz duman...

Bütün mesele biraz da bu sağlık fırtınasının yarattığı yıkımdan her bir devletin kendine ait payı ne kadar alacağı, her şey olup bittiğinde, fırtına dindiğinde, savaş alanı görünümündeki bütün bu filizkırın fırtınasının öfkesi sükûnete dönüştüğünde kimin ve hangi devletin artık terekelerini, kimin ve hangi devletin ise bakiyelerini toplamaya başlayacağıdır.

Sağlık fırtınasının kesintisiz dalgaları her devleti kendi sınırlarına, kendi sığınaklarına girmeye zorladı. Devletlerarasındaki sınır ötesi savaşlar da devletlerarası soğuk savaşlar da devletlerin güvenliklerini bahane ederek sınır ötelerinin sınırlarını tahripleri de, bütün bunları yaparken yanlarına aldıkları zihniyetler ile lojistikler de bir anda dondu. Her kriz döneminde olduğu gibi, bütün ülkeler başlarının çaresine bakmak için sınırlarına çekildi. Covid-19, bazı ülkelerin güçlü görünürken ne kadar zayıf, bazılarının da güçsüz görünürken ne kadar kuvvetli olduklarını ölçebilecek sonuçlar doğurdu. Bu yönüyle büyük fırtınaların okyanusun derinliklerindeki çer çöpe karıştırarak incileri de kıyıya çıkarması benzeri, pandemi de ülkelerin görünen ve görünmeyen güçleri ve zafiyetlerini de ortaya çıkardı, kıyıya vurdu. Salgına karşı mücadele her ülkenin boy aynasında kendini seyretmesinin de turnusol kâğıdı oldu. Aslında, krizden fırsat çıkarmak deyimi bu süreçte tam da Türkiye gibi "gelişmekte olan" ülkeler için çok ciddi alanlar yaratmaktadır.

Salgın öncesinde gücünden sual olunmaz ABD, modernleşme boyunca birbirlerinin dizinden ayrılmadıkları İngiltere ile birlikte, bu süreçte neredeyse yerlerde sürünmeye başladı. Rönesans'ın dölyatağı olan İtalya da, öteki kıtaların zenginliğini Avrupa'ya taşıyan İspanya da aydınlanmanın kalbi Fransa da tabiri caizse yere kapaklandı.

Türkiye, Güney Kore, Çin gibi ülkelere Avrupa'dan sadece Almanya eşlik edebildi. Eğer bu sağlık fırtınasını atlatmak, bu devasa sağlık tsunamisinden paçasını kurtarmak yenedünyaya kendini en güçlü atmak anlamına geliyorsa, Türkiye'nin ayakta alkışlanmasının vakti geç değildir. Ancak elbette süreç henüz bitmedi. Maç tamamlanmadı. Son dakikalar da olsa uzatmalar da oynansa her an her şeyi yapabilecek, birkaç dakikaya birkaç golü sıkıştırarak bir rakip virüs var karşımızda. Ve nihai hesaplar virüs gezegenimizi tamamen terk ettiğinde veya derin uykusuna daldığında yapılacak. Bitiş düdüğünün ardından Türkiye hala maçın sonlarındaki konumunu koruyor olursa, sağlık sürecinin süper güçlerinden biri olacaktır. Bu, elbette

sağlık sektörüyle sınırlı kalmayacak, bilim, sanayi, teknoloji ve yönetim alanlarını da olumlu yönde etkileyecektir (Ulutaş, 2020: 15).

Salgın öncesi, esnası ve sonrasına dair perspektif geliştirmek amacıyla yapılan bu çalışma bir bakıma yukarıda tartışılan teorilerin periferik zemininden birtakım teoriler üretmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada araçları ve lojistikleri de dâhil olmak üzere modern toplumun bünyesinden yine enstrümanlarını yanına alarak nevezuhur eden salgın sonrası dijital toplumun bünyesine geçişteki semptomlar analiz edilmiştir (Deloitte, 2020). Ortaya çıkan manzara elbette şimdilik kaydıyla sevindirici görünmektedir.

Salgın sonrasında hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağına dair söylem bir öngörü olduğu kadar dünya tarihinde önceki süreçlerden elde edilmiş bir birikimin de eseridir. Gerçekten de 1348'deki Veba hadisesi olmak üzere dünya çapındaki bütün felaketler hayatın neredeyse her alanında ciddi dönüşümler yaratarak yeni süreçler başlatırlar. Dolayısıyla covid-19 salgını birey algısından devlet yönetimlerine, ideolojilerden zihniyetlere, yaşam tarzlarından modalara, üretim tüketim ilişkilerinden güç dengelerine kadar sayısız alanda yeni paradigmaların kurulmasına, kurulan her paradigmanın kendine özgü yeni literatürler oluşturma ve yeni gramerler inşa etmesine yol açacak.

Albert Camus, *Veba* adlı kitabında, veba gibi salgın sağlık sorunlarının sınıf, statü gözetmeksizin herkesi etkilediğini, dolayısıyla insanlığın ortak sorunu olduğunu, adeta kader gibi bundan kaçış olamayacağını bildirir.

İnsan zihni savaşlar, salgın hastalıklar gibi uzun süreli stres verici durumlar sözkonusu olduğunda bir süre sonra maruz kaldığı kaygıya duyarsızlaşarak uyum sağlama eğilimi gösterirken, görünür tehlike ortadan kalktığında dikkatini ve çabasını bir üstteki ihtiyaçlarının karşılanmasına yöneltir. Bu ihtiyaçsa sevme ve sevilme, onaylanma ve bir topluluğa ait olma ihtiyacıdır (Taştan, 2020: 31). Covid-19 artık hayatlarımızın özümsemiş bir gerçeği. Özellikle yeni normal konuşmaya başladığımız 2020 yazı, tedbiri elden bırakmadan daha iyimser söylemler kullanmanın vakti.

KAYNAKLAR

ADİYAMAN Mehmet Ali (2020) **Felaket Zamanları Üzerine Düşünmek**, 27.06.2020'de <https://www.birikimdergisi.com/guncel/9986/felaket-zamanlari-uzerine-dusunmek> adresinden alınmıştır.

APPELBAUM, Richard P. (1986). **Toplumsal Değişim Kuramları** (Çev. Türker Alkan) , Ankara Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

BAUMAN, Zygmunt (2010). **Sosyolojik Düşünmek**, Çev: Abdullah Yılmaz, 7. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BBC (2020) **Koronavirüs (Covid-19): Salgına karşı hangi ülke, ne tür önlemler aldı?** 05.06.2020'de <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51864424>, adresinden alınmıştır.

BECK, Ulrich (2011). **Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru**, Çev: Kazım Özdoğan-Bülent Doğan, İstanbul: İthaki Yayınları.

BİRGÜN (2020). **Slovaj Zizek: Koronavirüs Kapitalizme Karşı 5 Noktalı Kalp Patlatma Tekniği Vuruşu Gibi**, (<https://www.birgun.net/haber/slovaj-zizek-koronavirus-kapitalizme-karsi-5-noktali-kalp-patlatma-teknigi-vurusu-gibi-289792>).
adresinden 05.06.2020'de alınmıştır.

BOZKURT, Veysel (2000): "Küreselleşme-Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar", **Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, (Der:V.Bozkurt), İstanbul: Alfa Yay.

CAMUS, Albert, (2019), **Veba**, çev. Nedret Tanyolaç Öztokat, Can Yayınları: İstanbul, 37. basım.

DELOİTTE, (2020). **Yeni Nesil Teknolojilerin COVID-19 Mücadelesindeki Önemi – Ülke Örnekleri**
<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/consulting/yeni-nesil-teknolojilerin-covid-19-mucadelesindeki-onemi.pdf>, **adresinden 08.06.2020'de alınmıştır.**

DİRLİK, Arif (2012). **Küreselleşmenin Sonu mu?**, Çev: İ. Kovacı-V. Batmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

DW, (2020). Koronavirüse karşı hangi ülke hangi ekonomik önlemi aldı? 07.06.2020'de (<https://www.dw.com/tr/koronavir%C3%BCse-kar%C5%9F%C4%B1-hangi-%C3%BCike-hangi-ekonomik-%C3%B6nlemi-ald%C4%B1/a-52969655>.) **adresinden alınmıştır.**

ECDL (2020) "Download today's data on the geographic distribution of COVID-19 cases worldwide" **European Centre for Disease Prevention and Control An agency of the European Union**, 05.06.2020'de <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/download-todays-data-geographic-distribution-covid-19-cases-worldwide>, **adresinden alınmıştır.**

GIDDENS, Anthony (2000) **Elimizden Kaçıp Giden Dünya**, Çev: Osman Akınay, İstanbul: Alfa Yay.

İBNİ HALDUN (2020). **Mukaddime 1/2** (Çev. Turan Dursun), İstanbul: Kaynak Yayınları.

ILO (2020) **The International Labour Organization**
<https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/country-responses/lang--en/>, **adresinden 05.06.2020'de alınmıştır.**

İPSOS, (2020a). **Kontrollü Sosyalleşme Sürecinde Ülkemizin En Önemli Sorunu Nedir?** (<https://www.ipsos.com/tr-tr/kontrollu-sosyallesme-surecinde-ulkemizin-en-onemli-sorunu-nedir>) **adresinden 26.06.2020'de alınmıştır.**

İPSOS, (2020b) **View of government's job to contain COVID-19 falls in hard hit countries, rises in others**, <https://www.ipsos.com/en/view-governments-job-contain-covid-19-falls-hard-hit-countries-rises-others> **adresinden 26.06.2020'de alınmıştır.**

İMGA, Orçun ve U. AYHAN (Haz.) (2020) **Kovid-19 Salgını Ve Sonrası Devlet, Demokrasi Ve Güvenlik-Rapor**, Ankara: Polis Akademisi Yayınları: 93.

JHU (2020) **Johans Hopkins University Coronavirus Resource Center** <https://coronavirus.jhu.edu/map.html>, adresinden 05.06.2020'de alınmıştır.

KIZILÇELİK, Sezgin (2016). **Sosyoloji Tarihi 3**, Ankara: Anı Yayıncılık.

MURADOĞLU Candeğer (2020) **Corona Virüs Nedeniyle Ülkelerin Açıkladığı Önlem Paketleri**, <https://webrazzi.com/2020/03/30/corona-virus-nedeniyle-ulkelerin-acikladigi-onlem-paketleri/>, adresinden 05.06.2020'de alınmıştır.

RİTZER, G. Ve J. STEPNIKY (2018). **Sosyoloji Kuramları** (Çev. Himmet Hülür), Ankara: De Ki Yay.

RİTZER, George (2011). **Küresel Dünya**, Çev: Melih Pekdemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

ŞEKER, Muzaffer ve Diğerleri (Ed.) (2020). **Covid-19 Küresel Salgın Değerlendirme Raporu**, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA).

TAŞTAN, Coşkun (Haz.) (2020) **Kovid-19 Salgını ve Sonrası Psikolojik ve Sosyolojik Değerlendirmeler-Rapor**, Polis Akademisi Yayınları: 90 Rapor No: 35.

ULUTAŞ, Ufuk (2020) "Koronavirüs Sonrası Küresel Trendler", **Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler**, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara: Matsa Basımevi, s. 10-19.

YILMAZ, Mehmet Levent (Haz.) (2020) **Kovid-19 Salgını Ve Sonrası Ekonomi Boyutu İle İlgili Değerlendirmeler-Rapor**, Ankara: Polis Akademisi Yayınları: 91.

İNTERNET KAYNAKLARI

Fahrettin Altun'un resmî twitter hesabı (@fahrettinaltun).

Fahrettin Koca'nın resmî twitter hesabı (@drfahrettinkoca).